

De Heraut

VAN DE

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (Staatsblad N°. 124).

Zondag 1 Maart 1891. N°. 688.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden. Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen en Advertenties aan de ADMINISTRATIE van De Heraut, Amsterdam. Inzendingen die later dan Donderdag 's middags te 12 ure worden ontvangen kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Abonnementen: franco aan huis, per drie maanden f1.20. Afzonderlijke nummers aan het Bureau 10 Cent. Abonnementen worden aangegoten door alle Boekhandelaars, Postdirecteuren enz. en aan het Bureau te Amsterdam. Advertentie: van 1 tot 6 regels 80 Cent; voor elke regel meer 15 Cent. Aanvragen en vermelding van bedragen en Verlagen van Verreemingen 10 Ct. per regel.

Van de Mis ZONDAGSAFDEELING XXX.

In welken wij wij geheiligd zijn, door de offerande des lichaams van Jezus Christus eenmaal gebeden.

Hebr. 10 : 10

V. (Slot).

Zoo bleek ons dan, dat de Roomsche godgeleerden uit de Heilige Schrift niet één enkel getuigenis kunnen voortbrengen, dat recht geeft, om aan te nemen, dat er metterdaad bij het heilig Avondmaal zulk een ondoorgaandelijk en alle mirakel zeer verre overtreffend wonder zou plaats grijpen. Machtiger wonder toch is niet denkbaar, dan dat een mensch, enkel door het uitspreken van de inzettingswoorden van het Avondmaal, Christus zou kunnen verduubelen en vertindubbelen. En hierop toch komt de belijdenis van de Mis neder. Paus Eugenius IV heeft het zoo kras mogelijk uitgesproken: *ipsorum verborum virtute substantia panis in corpus Christi et substantia vini in sanguinem convertuntur*, w. z. w. „het is het uitspreken der woorden waardoor de verandering van het brood in het lichaam, en van den wijn in het bloed van Christus plaats grijpt." En deze verandering komt, gelijk we vroeger aantoonde, hierop neer, dat alnu in elke korrel brood en in elke druppel wijn ten slotte de gehele Christus naar lichaam en ziel niet alleen, maar ook naar zijn Godheid aanwezig is. Er wordt niet geleerd dat het brood overgaat in een substantie, die overeenkomst met de substantie van Jezus' lichaam, noch ook dat de wijn overgaat in een substantie, die overeenkomst met de substantie van Jezus' bloed; maar dat het brood en van dezen wijn overgaat en omw ordt gezet in geheel den werkelijken Christus; zoodat, na de zegenspreuk, aanwezig is de Christus zelf met heel zijn lichaam, en dus ook in al zijn lichaamsdeelen, en evenzoo met geheel zijn ziel en zijn volmaakte Godheid. En overmits nu deze dusgenaamde offerande van de Mis elken morgen op minstens 100.000 plaatsen wordt opgedragen, en bij elke Mis (na de separatie) de gehele Christus in elk korrelke van den ouwel en in elken druppel van den wijn zou zijn; en dit aantal korrelkens en druppelkens toch minstens honderd telkenmale bedraagt; komt men alzoo tot de voorstelling, dat er elken morgen behalve de Christus die in den hemel zit, bovendien nog op andere plaatsen eenige miljoenen Christussen aanwezig zijn, (die allen identiek moeten wezen met den éénen Christus in den hemel.

Dit is geen overdrijving. Immers het Concilie van Trente heeft het duidelijk uitgesproken, dat de aanwezigheid zoo van het lichaam en de ziel als van de Godheid van den Christus in brood en wijn „*waarlijk, wezenlijk en werkelijk*" plaats grijpt. Men heeft dus het recht niet alleen, maar staat verplicht, op deze woorden de volle klem te leggen, en derhalve te constateren, dat, volgens de theorie van Trente, wezenlijk en werkelijk elken morgen in meerdere miljoenen lichamen van Christus met handen en voeten enz. gecreëerd worden; daarna door de priesters en de geloovigen met den mond tot

sich worden genomen; en dat ditzelfde wonder zich 's middags en 's avonds, en zoo elken dag herhaalt.

Hier tegen nu komen we in verzet, niet omdat we het wonder verwerpen, maar omdat 1°. dit wonder niet door de Heilige Schrift betuigd is; en 2°. omdat het volgens alle beginselen van ons bewustzijn onbestaanbaar is. Van het eerste punt is dusver genoeg gehandeld; we komen daarom thans tot het tweede. En dan zij gezegd, dat de almacht Gods niet daarin bestaat, dat God alles doen kan, wat in ons menschelek brein kan opkomen. De Schrift zegt duidelijk, dat God zelfs iets niet kan, wat een mensch en een engel wel kunnen. „God kan zich zelven niet verloochenen." Vraagt men nu in het onderhavig geval, of God door zijn almacht brood niet in vleesch, en wijn in bloed, kan omzetten, dan antwoorden we zonder de minste aarzeling in bevestigenden zin. Christus heeft water in wijn veranderd, en de staf van Mozes werd veranderd in een slang. Dit kan daarom, omdat God elk oogenblik alle substantie alleen door zijn almacht draagt, en door zijn wil zijn doet wat ze is. Een stuk brood is dus elk oogenblik niets dan een product van Gods almachtigen wil. Dit nu zoo zijnde kan God derhalve, door niet meer te willen dat er brood zij, dit brood doen verdwijnen, en door te willen dat er alnu vleesch zij, er vleesch voor in plaats scheppen. Op zichzelf zou het dus uit de almacht Gods (altsoo indien de Schrift het zoo leerde) zeer wel verklaarbaar zijn, dat het brood vleesch en de wijn bloed werd, en dat dit vleesch en bloed *gelijksortig* waren met het vleesch en bloed van den Christus. Vleesch en bloed toch zijn twee substantiën van ons lichaam, die in den vorm van cellen en bloedbolletjes voor vermeerdering en vermindering vatbaar zijn, zonder dat het lichaam er onder bezwijkt.

Maar gelijk gezegd, dit leert Rome volstrekt niet. Het houdt staande dat in elk korrelke brood en in elken druppel wijn, na de separatie, de gehele Christus zelf naar lichaam en ziel en Godheid, aanwezig is. En dit nu is geen wonder meer, maar vlakaf een onbestaanbaarheid, die door geen beroep op Gods almachtigheid kan worden gedekt. Zeg ik toch eenmaal, dat Gods almacht eenzeldige wezen dag in dag uit verduizendvoudigen kan, dan valt er over Mis noch over Avondmaal meer te spreken, en kan kort en goed alle salmsprekings over welk onderwerp ook van religieusen of van wereldlijken aard gespaard. En dit leert Rome. Het zegt niet, dat God honderd duizend nieuwe Christussen schept, die in veel gelijken op dien éénen wezenlijken Christus, die aan de rechterhand Gods zit; maar dat God dien éénen zeldigen Christus, die in den hemel is en blijft, gelijktijdig op honderd duizend plaatsen aanwezig laat zijn op aarde; niet door de uitstraling zijner kracht noch ook met zijn goddelijke werking; maar in zijn wezen zelf, naar ziel en lichaam beide. Als een Roomsche voor het altaar staat ziet hij één Christus voor zich op het altaar liggen; en weet hij dat toch ook die Christus in den hemel aan Gods rechterhand zit, en dat wel beiden „wezenlijk, waarlijk en werkelijk," zoo dat ge door geen figuurlijke uitlegging of mystieke verklaring het wezenlijke of werkelijke er van loochene

nen moogt. Uit God zelf zijn in ons menschelek besef de eerste besseffen ingeplant van het *wezenlijke*; en onder deze besseffen nu behoort ook, dat een persoonlijk wezen niet tegelijk *honderd* wezens kan zijn, en dat een zienlijke substantie van groote afmetingen niet tegelijk *ontzienlijk* kan wezen. Dat zijn geen menscheleke verinsels, maar goddelijke ordinaatiën, en Gods almacht speelt met zijn ordinaatiën niet, maar werkt er door. Heel deze Misvoorstelling is dus niet boven de rede uitgaande, maar tegen het primordiaal, door God ons ingeplant, menschelek besef ingaande; daargelaten nu nog, dat een „wezenlijk en werkelijk" lichaam ergens blijven moet, en dus ook de vraag open blijft, waar al deze onop-houdelijke tot aanzijn geroepene Christussen blijven.

Altoos komt dus, wat dit punt betreft, de zaak van de Mis op dit dilemma neder. Of wel, ge moet het *vere*, essentialiter et realiter 1) van het Concilie van Trente terugnemen, en dus niet langer belijden, dat Christus naar ziel en lichaam en Godheid *waarlijk, wezenlijk en werkelijk* in elk deeltje van brood en wijn schuilt; of ge moet toestemmen, dat er dan ook metterdaad niet langer één Christus bestaat, maar zoo vele Christussen als er Missen worden opgedragen. Kiest ge nu het eerste, dan komt het neer op de Calvinistische belijdenis, dat Christus in den hemel is en blijft, maar door zijn genade, almacht en Geest op aarde tegelijk op duizend plaatsen werkt. Maar kiest ge het laatste, dan is en blijft de Mis een in volstrekten sin onbestaanbaar iets, overmits de mensch Jezus Christus niet bestaat uit honderdduizenden Christussen, maar slechts uit éénen mensch, met éénen ziel en één lichaam, en alzo slechts op éénen plaats tegelijk kan zijn, niet wat zijn *waarneming* of *werking*, maar wel wat zijn *wezen* betreft.

Doch niet alleen het besef van ons menschelek bewustzijn, maar ook de Heilige Schrift verbiedt ons de Mis te aanvaarden.

Duidelijk toch vinden we in de Heilige Schrift onderscheiden tusschen twee be-deelingen, die der Schaduwen en der Vervulling. In de be-deeling der Schaduwen nu ontbreekt de waarheid en de wezenlijkheid en gaat alles toe in zinbeelden vorm. Wat vergoten wordt is geen menschenbloed, maar het bloed van stieren en bokken. Wat tot zalving dient is niet de Heilige Geest, maar olie. Wie als voorbeeld optreedt is niet de ware Hoogepriester, maar een afbeeldsel van den Christus, gekleed in een symbolisch gewaad. Kortom heel deze be-deeling *schaduw* wel het ware en wezenlijke af, maar is het ware en werel-lijke zelf niet. Dat ware en wezenlijke komt eerst in Christus, die daarom „de waarheid" d. i. het „ware en wezenlijke" heeft. „De wet is door Mozes gegeven, maar de genade en de waarheid (deze dingen) is verschenen in het vleesch geworden Woord".

Zoodra de Vervulling intreedt valt dan ook de be-deeling der Schaduwen weg. Het voorhangsel des tempels scheurt in twee. Van den tempel zal geen steen op den anderen worden gelaten. Heel Jerusalem wordt verwoest. En wel zal de tempel in die

1) Waarlijk, wezenlijk en werkelijk.

dagen weer worden opgebouwd, doch die tempel zal niet meer een symbolische tempel zijn, maar *Jezus' eigen lichaam*, waarin de Godheid lichamenlijk woont.

Wie dan ook nadat de Vervulling inging den dienst der Schaduwen blijft handhaven, roept daardoor tegen de Vervulling die gekomen is. Zoo deden het vele Joodsche Christenen in de dagen van Paulus, en het is uit dien hoofde, dat Paulus hen zoo ontzettend ernstig en scherp terecht zet, en hun betuigt, dat ze op die wijs niets minder doen, dan den Christus verloochenen. Iets wat in nog erger mate geldt van elke poging der Roomsche kerk, om den symbolischen eredienst ook thans nog te handhaven, overmits deze Joodsche Christenen dan tenminste nog den dienst der Schaduwen in stand wilden houden op de manier, waarop die in de wet van Mozes was voorgeschreven, terwijl de symbolische eredienst, die bij Rome in zwang kwam, geheel *eigen paden* koos.

Dit nu ware uit de Heilige Schrift op elk punt aan te toonen, maar op geen punt zoo gemakkelijk, als juist op het punt van de offerande voor de zonde. Want wel erkent en belijdt ook de Schrift, dat geen zondaar voor God zonder een offer voor de zonde bestaan kan, en dat dit offer geen ander zijn kan, dan het offer van den mensch zelf; maar of dit leidt tot het ver-sinken in den eeuwigden dood van elken zondaar, of wel het moet leiden tot een *plaats-bekleedend* offer voor zondaren, van één die den dood verslinden kon tot overwinning, en in kon treden voor allen tegelijk. Daar-toe nu is het Woord vleesch geworden, opdat de Zone Gods, door de mensche-lijke natuur aan te nemen, met ons allen in gemeenschap zou treden; en alzo voor ons allen zou kunnen opkomen; en tegelijk door de kracht zijner Godheid én het offer zou kunnen brengen én toch leven in eeuwigheid. Vandaar dat de Heilige Schrift er zoo omstandig op wijst, dat met deze *één offerande* het al volbracht is. Juist deswege toch stelt de Schrift Christus als den waren Melchizedek tegenover het priesterdom van Aäron. Aäron was de priester van den dienst der onwezenlijke Schaduwen. In zijn bediening was alles *schijn*, geen *waarheid*. En zoo moest Aäron altoos weer hetzelfde zinnebeeld herhalen, hetzelfde symbool vertoonen, dezelfde schaduwen vernieuwen. Maar zoo is Christus de ware Hoogepriester niet. In hem is niets schijn, maar alles wezen en waarheid. Vandaar dat hij, eenmaal priester zijnde, niet als Aäron weer als priester aftreedt, maar priester blijft in eeuwigheid. En wel zulk een priester, dien het niet alle dagen van noode was, gelijk den Aäronietischen hoogepriester, „eerst voor zijn eigen zonde slachtoffers op te offeren en daarna voor de zonden des volks; want dat heeft hij eenmaal gedaan, als hij zichzelf opgeofferd heeft" (Hebr. 7 : 27). „Noch ook opdat hij zichzelf dikmaals zou opofferen, gelijk de hoogepriester alle jaar in het heiligdom ingaat met vreedm bloed; anders had hij dikmaals moeten lijden van de grondlegging der wereld af; maar nu is hij eenmaal in de vol-einding der eeuwen geopenbaard, om de zonde te niet te doen door zijn zelfofferande; alzo dat Christus eenmaal geofferd is, om veler zonden weg te nemen"

(Hebr. 9 : 25 en 27). Alles hing dus aan deze ééne wilsdaad van den Christus, „in welken wil wij geheiligd zijn, door de offerande des lichaams van Christus, eenmaal ge-schied; en een iegelijk priester (Aäron) stond wel alle dag dienende en dezelfde slachtoffers dikmaals offerende, die de zonde nimmermeer kunnen wegnemen; maar deze één slachtoffer voor de zonde geofferd heb-bende, is in eeuwigheid gezeten aan de rechterhand Gods" (Hebr. 10 : 10, 11).

De uitspraken der Heilige Schrift zijn dus juist op dit punt zoo omstandig en duide-lijk mogelijk. Van den val in het paradijs af tot op Golgotha, is er geen enkel wezenlijk zoenoffer geschied. Op Golgotha, eerst is het offer voor de zonde gebracht; en dit offer eenmaal geschied zijnde wordt niet herhaald, en kan niet herhaald worden; omdat het eeuwige geldigheid heeft, zoowel voor de geloovigen van het Oud Verbond als voor de geloovigen des Nieuwen Testaments.

Ook hierop dient gelet. Immers de Roomsche kerkleer houdt staande, dat de geldigheid van Jezus' offerande slechts verkre-gen wordt door een gestadige herhaling van zijn offerande op onbloedige wijze; waar, dit zoo zijnde, dus ook uit volgt, dat er voor de geloovigen van het paradijs af tot Golgotha geen verzoening denkbaar was. Immers de Schrift zegt duide-lijk, dat de dierlijke offeranden geen ver-zoening konden te weegbrengen. En is het nu waar, dat ook de offerande van Christus geen uit doet, tenzij ze op onbloedige wijze door ons wordt herhaald, dan zou er of door Adam, Abel, Seth enz. reeds of een Mis moeten bediend zijn, of wel de vrucht van Jezus' zoenoffer gaat voor hen teloor. Zegt Rome daarentegen, dat de oudvaders de vergeving hebben verworven uit Christus' offerande zonder onbloedige herhaling of verzinbeel-ding er van, welnu dan volgt hieruit, dat dit veel meer nog ook thans mogelijk is, en zinkt alzo onder de Mis zelfs heel de bodem der noodzakelijkheid weg.

En wat Rome nu zegt dat toch de offer-ande van Christus moet worden toegepast op den enkelen zondaar, dat ontken geen enkel Calvinist. Veel eer wordt dit ook ontzeggens volstandig beleden, en zijn we gekant tegen elke ongeestelijke voorstelling als Golgotha zonder meer op zichzelf de ziel zaligen zou. Maar wat is toepassing? Wanneer er om edel drinkwater naar een stad te leiden, op de duinen of in de rotsen een waterleiding of bron van zuiver water geopend wordt, dan zal mij in mijn huis dit water natuurlijk niet baten, tenzij ik dat water op mijn huis toepas, en mijn woning met die bron of die waterleiding in verbinding stel. Maar die toepassing en in verbinding stelling bestaat dan niet daarin, dat ik in mijn eigen huis de bron kopieer of na-boots, maar uitsluitend hierin, dat ik de *werking* en de *kracht* en de *vrucht* van die bron naar mijn huis toeleid. Is nu zoo, naar luid van den profet Zacharias, in den Chris-tus een „fontein geopend tegen de zonde en tegen de ongerechtigheid," dan moet natuurlijk voor mijn ziel, zal ze aan d'e fontein deel hebben, de *vrucht* van die fontein, haar *kracht* en haar *werking* naar mijn ziel worden toegeleid. Doch daartoe moet dan niet, gelijk de Mis wil, voor

hen in het oog, omdat hij hen verdenkt van „Lutheranij," zooals men het toen noemde. Deze achterdocht wordt er niet minder op, als hij den anderen dag verneemt, dat er weer vreemdelingen in de stad gekomen zijn, die hun intiek in het logement Beselare genomen hebben. 't Gerucht verspreidt zich door de stad, dat er vele vrienden der Hervorming van elders in de stad zijn gekomen. De ketterij is dus toenemend! Wie dat dilden kon, niet de schout van Duinkerken. Reeds in den vroe-gen morgen van den 30sten November begon hij zijn onderzoek. Eerst gaat hij naar „de Wilde zee", naar de mannen, die hij zoekt, zijn naar het strand. Twee gerechtsdienaren worden aan de deur gezet, om de vluchtelingen, bij hun terugkomst, gevangen te nemen. De schout zelf begeeft zich naar de Beselare, waar hij Pieter Annood van Bateau en Daniel Galland van Meer-sen vindt en gevangen neemt. Deze twee worden terstond voor de heeren rechters gebracht en 4 uren lang ondervraagd, waaruit blijkt, dat er wel reden was om deze ketteren in den kerk te zetten en te laten bewerken door monniken en priesters. Vooral Daniel Galland, bij wien men vond een Nieuw Testament, gedrukt in 1543 en een ander boek, den kleine Catechismus der Duitse gemeente van Lon-den, waarbij gebonden was ene korte onderoeking over de degenen, die zich tot de Duitse gemeente te Londen begeven. Dit geschiedt. De geloovigen komen vrijmoed-ig voor de waarheid uit, al dreigt men hen. Doch als men hen voor de pijnbank brengt, begint Annood te sidderen en te wankelen.

Anders is het echter met Daniel Galland, wien de pijn, wegens de krachtige liefde die hij Christus, zijnen Zalig-maker mocht toedragen; niet kon bewegen om de waarheid Gods te verloochenen. Men vraagt hem naar zijne broeders, maar ook die weigert hij te noemen, niettegenstaande hij zoo jammerlijk gepijnd wordt, dat hij het voorkomen van een mensch geheel schijnt te hebben ver-loren. Niemand kon hem zonder tranen zien. Toch wordt hij nog in een duister lok gebracht.

Daar, zooals wij reeds gezien hebben, Annood is be-gonnen te wankelen, scheidt men hem van zijnen vriend Galland en belooft hem niet op de pijnbank te leggen. Alleen aan den dood kon hij niet ontkomen. En juist dit laatste gebruikt de Heere om zijnen dienstknecht tot innig berouw over zijne zonde en vrijmoedige belijdenis der waarheid Gods te brengen. De heeren rechters ont-bieden uit Brugge eenen priester, wiens geleerdheid en haat tegen de ketterij algemeen bekend zijn. Deze man, met name Rogerius de Jonge, vergezeld van eenen geestelijke uit Yperen, Jan Heyda jvert zeer voor de Roomsche kerk, maar overtuigt Galland niet. Integendeel ontdekt deze de drogredenen van zijnen tegenstander. Pieter Annood, bij wien de vrees voor den dood wijkt, op 't oogenblik, dat hij, zooals wij gezegd hebben, hoort, dat hij toch sterven moet, herroep zijn verloochening en komt voor zijn eerste belijdenis weer uit. De krachtige hand des Heeren heeft hem opgericht, daarom vraagt hij zijnen broeder Galland om vergeffenis, aangezien hij hem door zijne zwakheid bedroefd heeft, ja, aan alle gemeenten richt hij eenen afscheidsbrief met eigen hand geschreven onder groote en heilige pijnen: „Vaarwel, gemeente Gods," zoo schrijft hij, „die hier op aarde zijt de Bruid van Christus, zijne uitverkoren duif, die naar geen andere stem hoort dan naar die van uwren Bruidegom. Gij zijt de zijne en Hij de uwe. Gij zijt ene ware lieve onder de doornen, en ene ware gemeente van Christus, waarvan Hij het hoofd is en een enige Zalig-maker; van welke gemeente ik erken een krank lidmaat te zijn, die in dit leven dikwerf door mijne krankheid ben gevallen, maar ook menigmaal door zijne genade weder opgericht." Aan deze treffende woorden voegt hij de korte belijdenis aangaande Christus en de Sacra-menten toe, waarmee hij zich een gevoelt.

laren. Niemand kon hem zonder tranen zien. Toch wordt hij nog in een duister lok gebracht.

Daar, zooals wij reeds gezien hebben, Annood is be-gonnen te wankelen, scheidt men hem van zijnen vriend Galland en belooft hem niet op de pijnbank te leggen. Alleen aan den dood kon hij niet ontkomen. En juist dit laatste gebruikt de Heere om zijnen dienstknecht tot innig berouw over zijne zonde en vrijmoedige belijdenis der waarheid Gods te brengen. De heeren rechters ont-bieden uit Brugge eenen priester, wiens geleerdheid en haat tegen de ketterij algemeen bekend zijn. Deze man, met name Rogerius de Jonge, vergezeld van eenen geestelijke uit Yperen, Jan Heyda jvert zeer voor de Roomsche kerk, maar overtuigt Galland niet. Integendeel ontdekt deze de drogredenen van zijnen tegenstander. Pieter Annood, bij wien de vrees voor den dood wijkt, op 't oogenblik, dat hij, zooals wij gezegd hebben, hoort, dat hij toch sterven moet, herroep zijn verloochening en komt voor zijn eerste belijdenis weer uit. De krachtige hand des Heeren heeft hem opgericht, daarom vraagt hij zijnen broeder Galland om vergeffenis, aangezien hij hem door zijne zwakheid bedroefd heeft, ja, aan alle gemeenten richt hij eenen afscheidsbrief met eigen hand geschreven onder groote en heilige pijnen: „Vaarwel, gemeente Gods," zoo schrijft hij, „die hier op aarde zijt de Bruid van Christus, zijne uitverkoren duif, die naar geen andere stem hoort dan naar die van uwren Bruidegom. Gij zijt de zijne en Hij de uwe. Gij zijt ene ware lieve onder de doornen, en ene ware gemeente van Christus, waarvan Hij het hoofd is en een enige Zalig-maker; van welke gemeente ik erken een krank lidmaat te zijn, die in dit leven dikwerf door mijne krankheid ben gevallen, maar ook menigmaal door zijne genade weder opgericht." Aan deze treffende woorden voegt hij de korte belijdenis aangaande Christus en de Sacra-menten toe, waarmee hij zich een gevoelt.

Onder dit alles verloopt een half jaar en nog is men niet verder met de martelaren. Eerst den 18den April 1561 verschijnen zij voor de laatste maal voor de heeren van Duinkerken en worden veroordeeld tot den vuurdood, welk vonnis terstond wordt uitgevoerd. Vrees voor oproer onder het volk, dat buiten de stad woont, geeft den rechters den maatregel in, om de poorten der stad te sluiten, totdat de beide martelaren dood zijn. Toch ge-lukte het sommigen broeders met bootjes Duinkerken bin-nen te komen.

Aan elkaar gebonden, worden Annood en Galland naar de vierschaap geleid. Beide spreken onderweg vooral over de blijdschap der geloovigen onder het kruis en de redenen daarvoor. Voor de rechtbank danken zij de heeren, dat zij over hen het doodvonnis uitgesproken hebben. Kort daarna worden de martelaren buiten het rechtshuis gebracht, waar alle toebereidselen voor het doodvonnis gemaakt zijn. Eerst wordt Galland naar de paal geleid, daarna Annood, voor wiens welsprekendheid men wel vrees. Daarom jaagt men hem voort naar zijne strafplaats. Toch vindt hij nog gelegenheid om te spreken en te de menschen te smeeken het Pausdom te verlaten. Den broeders die hij ziet, roept hij een hartelijk vaarwel toe, maar den boozen dreigt hij met Gods toorn. Kindelijk is kunne er geslagen. De beul nadert en wortt hen, terwijl zij hunne zielen den Heere aanbevelen. De lijken werden verbrand en daarna aan de galg gehangen. Doch den 22en April tusschen 10 en 11 uur werden hunne lijken door de broeders met dankzegging aan God afgenomen en begraven.

DE GAAY FORTMAN.

De martelaren.

XL.

PIETER ANNOOD en DANIEL GALLAND.

„Laat ons uitwijken naar Engeland," zoo rieden de belijders der waarheid naar de Schriften, in de Zuidelijke Nederlanden elkaar na 1558 weer aan, want daar regeerde Elisabeth, die de Hervorming begunstigde en beschermde. Reeds velen, met name uit West-Vlaanderen, vooral uit Meerssen, hadden aan dien raad gevolg gegeven en nog waren er die gingen. Verplaatsten wij ons naar Nicuwpoot op het einde des jaars 1560. Wat een huisgezinnen ont-moeten wij er, die wachten op een gunstigen wind. Week aan week blijft echter de wind tegen. Eindelijk daar keert de wind en een schip met ballingen verlaat de haven. Aangezien echter de wind spoedig omdraait, moeten an-deren wachten. Het is reeds den 28sten November, eer men weer kan wagen naar Engeland's kusten over te steken. Maar helaas, de schipper durft de begonnen reis niet te volbrengen. Daarom loopt hij de haven van Duin-kerken binnen. „Kunnen wij niet op het schip blijven," vragen de ballingen, „we vertrekken toch weer zoo gauw mogelijk." Neen, dat kan de schipper niet toestaan, hij is bevreesd, dat men zijn vaartuig zal onderzoeken, de geloovigen vinden en hem met hen straffen. De ballingen begeven zich naar de stad. Een tweetal gezinnen trekken in huis bij een burger, dien zij goed kennen, een ander tweetal gaat in het logement „de Wilde zee." Deze laat-sten zijn niet onopgemerkt gebleven. De schout houdt

een ieder een aparte fontein in nabootsing van die éne ware fontein geopend, maar moet het water uit die fontein niet toestroomen. Diensvolgens belijden wij dan ook van ganser harte, dat de vrucht van het soenoffen van Christus ons door den Heiligen Geest moet worden toegepast en door ons alleen kan genoten door het geloof.

Rome daarentegen stelt in de Mis, dat Christus, de wezenlijke Christus, gedurig weer en weer geofferd wordt. Elke Mis is dus een nieuwe wezenlijke offerande. Zij verklaart de Mis, niet een schijnoffer, maar een wezenlijk offer te zijn. Het is de ware, wezenlijke, werkelijke Christus die op het altaar ligt, die door de separatie gedood wordt, en dus nogmaals sterft, en alsnu als gedoopte Christus Gode wordt opgeofferd. Er geschiedt bij de Mis dus waarlijk, wezenlijk en werkelijk wat op Golgotha geschied is, alleen op andere wijze. Daar bloedig, in de Mis onbloedig. Een onderscheiding, die volgens de Schrift alle kracht aan de Mis ontnemt, daar toch de Schrift betuigt, dat er zonder bloedstorting geen vergeving geschiedt. Doch hierbij blijft de tegenspraak met de Heilige Schrift niet. Is op Golgotha het offer voor onze zonden volbracht, dan natuurlijk blijft er geen zonde meer te delgen over. Daar nu de Mis stelt, dat ook haar onbloedige offerande schuldvergeefende kracht heeft, zoo volgt er uit, dat de Mis rechtstreeks ontken, dat het offer van Golgotha alle zonden volkomenlijk verzoend heeft. En al weten we nu zeer goed, dat de Roomsche kerk het Misoffer geen oogenblik losmaakt van het offer op Golgotha, en er slechts een aanvulling en herhaling van dat éne offer in ziet, zoo blijft toch het feit staan, dat het Misoffer in waardig geheel gelijk komt te staan aan het offer op Golgotha. Immers en op Golgotha én op het Misaltaar is het beide malen de ware, wezenlijke, werkelijke Middelaar, die zich naar lichaam en ziel in den dood geeft en sterft. Er is dus niet langer éne offerande van den Christus, maar sinds Golgotha heeft hij zich reeds miljoenen en biljoenen maal in elk jaar geofferd. En doordien nu dit Misoffer alle hoedanigheid mist om den aanschouwer eenigen indruk van het wezenlijke lijden van den Christus in den kruisdood te geven, kan het niet anders of de indruk van 's Heeren kruisdood gaat al meer teloor, en de aandacht wordt al meer afgeleid naar de Sacramentele kracht van den priester, om uit brood en wijn door zijn machtspreuk een wezenlijke Christus present op het altaar te maken.

Van de belijdenis onzer vaders, dat de Mis niet slechts tot *afgederf* leidt in de aanbidding van de Hostie, maar ook een „verloochening is van de eenige offerande van Christus aan het kruis volbracht“, kunnen we alzoo niets terugnemen. Met de Heilige Schrift voor ons, kunnen we niet anders betuigen, dan dat de Mis alsoo is, en dat deswege door geen onzer aan de Mis mag worden deelgenomen.

Zoolang het nog oirbaar was in de Roomsche kerk te leeren, dat Christus, die aan de rechterhand zijns Vaders in den hemel gezeten is, en blijft, in en door broed en wijn zijn heilige tegenwoordigheid, als vleesch geworden en gekruiste Middelaar, gevoelen deed in hen die gelooven, kon de Mis nog als mystieke poëzie verontschuldigd. Maar van het oogenblik af dat paus Innocentius III in 1214, en op zijn voetspoor, het Concilie van Trente den vloek heeft uitgesproken over een iegelijk die niet belijdt, dat hetgeen, na de consecratie op het altaar ligt, *waarlijk, wezenlijk en werkelijk de volle Christus, zoo naar zijn vleesch en bloed als naar zijn ziel en Godheid is*, werd feitelijk elke poëtische of mystieke opvatting onmogelijk, en kon de Reformatie niet anders doen, dan zich zoo principieel mogelijk, en in de eerste plaats, juist tegen de Mis verzetten.

KUYPER.

„Ik zal u aannemen“.

Daarom gaat uij het midden van hen, en scheidt u af tege de Heere, en raakt niet aan hetgeen onrein is, en ik zal u liefs aannemen.

2 Cor. 6: 17.

Wat heeft met uw „Belijdenis“ de dusgenaaide „aanneming“ uitstaande? Men vraagt u dan in die dagen: Wanneer wordt ge „aangenomen“? Men spreekt er van, dat het de volgende week „aanneming“ is. En in die meestal pijnlijke ure achter den rug, dan ontvangt men zoo den indruk, alsof het eigenlijk nu is afgelopen, en of er, nu ja, ook nog een levigsting komt; maar meer een „bevestiging“ voor den vorm. Alleen tegen de „aanneming“ heeft men opgezien. Voor die „aanneming“ heeft men geleerd, en de laatste weken zelfs hard geleerd. Maar nu men dár naar eenmaal „door is“, doet die nasleep er minder toe. Zoo zelfs, dat meer dan één van de „bevestiging“ maar wegleef, en evenmin ooit gezien werd aan het heilig Avondmaal.

Dit nu is de leugen in de kerk, en uit die leugen komt ook voor de kerk niets dan de dood.

Eigenlijk moest heel die „aanneming“ er niet wezen, en oudtijds was ze er ook niet.

Wie drang had om zijn Heere en Zaligmaker te belijden, stond in het midden der gemeente op, en beled zijn Heere niet met een hoofdknik; maar met luider stem. En omdat er aan dat belijden van Jezus niets dan smaad, opoffering en lijden verbonden was, kon men, wie zoo moedig optrad, in den regel best vertrouwen; en zoo begroette heel de kerk zulk een broeder of zuster met dankbare vreugd.

Maar helaas, zoo bleef het niet.

Toen de vervolging week, en Christen te zijn een eere werd, daagden er allerlei personen op, om Jezus te belijden, in wie geen der broeders vertrouwen kan stellen. Vandaar dat men toen vooraf *ondersocht*; vooraangaand onderzocht, en eerst van lieverleed verloor

schonk, om tot de „openlijke belijdenis“ over te gaan.

Zoo moest men wel handelen, om de kerk tegen geestelijk bederf te beveiligen. En ook, zoo moest men wel handelen, om veel zonden bij onoprechte naam-belijdenis te voorkomen. Die vooraangaande onderzoekinge des geloofs nu is thans in wat men noemt „de aanneming“ uitgelopen. Dan vaardigt de kerkeraad een Dienaar des Woords met een Opzieder af, om te onderzoeken, hoe het met zulk een gedoopte staat. En zoo ze dan bevinden, dat hij genoegzaam kennis van het Woord heeft, om te weten wat hij doen gaat, en dat er genoegzaam blijken zijn van zijn toekeering tot den Heiland en zijn afkeering van de wereld, dan geven ze hem verlof, om tot de openbare belijdenis van Jezus in het midden der gemeente over te gaan.

Maar die „openbare belijdenis“ is dan ook de hoofdzak. Wat men „aanneming“ noemt, en nooit zou had moeten noemen, is niets dan een vooraangaande onderzoeking, om daarna verlof tot belijdenis te geven, en eerst door de openbare belijdenis gaat het dan naar het heilig Avondmaal.

Dat booze „aanneming“ is een woord dat niet deugt; de begrippen verwart; en ongeestelijk werkt.

Heel dit denkbeeld toch miskent den vooraangaande Doop. Komt er ja, een enkel maal iemand uit de Joden, Turken of Heidenen tot de gemeente, dan neemt men zulk een aan.

Maar een gedoopt kind der gemeente, dat reeds vóór zijn Doop in Christus geheiligd was, kan niet, op achttienjarige leeftijd, als een vondeling „aangenomen“ worden.

Zulk een kind is van de familie, en opgegroeid als huisgenoot des geloofs. En zegt men: „Ja, maar in de zichtbare kerk verkreeg het toch nog niet de eigen rechten van het lidmaatschap“, dan is dit ook zoo, maar die krijgt het ook nu niet door wat de Dienaar des Woords met den Ouderling doet; die erlangt het eerst na de openbare belijdenis in de gemeente.

Men kan derhalve desnoods van „toelating tot de openbare belijdenis“ spreken; maar nooit mag die dusgenaamde „aanneming“ iets anders zijn, dan het voortpoort, waardoor men tot die openbare belijdenis ingaat; en niet dat „aangenomen worden“, maar die openbare belijdenis moet het heilig en beslissend moment voor uw levenskruis zijn.

Daar bij die openbare belijdenis legt ge den eed van trouw aan Jezus af. En wee u, zoo ge dien eed van trouw schendt!

Maar dat wilde men niet.

Neen, de „aanneming“ moest een „aandoenlijke“ plechtigheid worden. En zoo maakte men er toen van, wat bij de Lutherischen reeds veel vroeger bestond, dat een Dienaar des Woords en zijn Ouderling de belijdenis afdan; en dat ge daarna in de kerk niet openbare belijdenis doet, maar, in Roomschen trant, *bevestigd* wordt. Zoals de Roomsche kerk vóór de eerste communie haar *Vormel* toedeelt, wat letterlijk *Confirmatio* of *bevestiging* beteekent, zoo kreeg men ook in deze Lutherische kerken eerst een „aanneming“, daarna een „vormsel“, (of bevestiging) en dan het Avondmaal 1).

Heel dit wanbegrip moet dus met tak en wortel uitgerooid.

Ongetwijfeld moet er een vooraangaande onderzoeking zijn, want niet zoo maar ieder kan tot de openbare belijdenis toegelaten; maar dit onderzoek moet dan ook het karakter van een *onderzoeking* behouden; en mag geen andere strekking hebben, dan om, voor zooveel dit onder menschen mogelijk is, te onderzoeken, of wie belijden wil, genacht mag worden te *weten* en te *meenen* wat hij doet, als hij belijdt.

Daarom moet dat onderzoek gaan over iemands leven; gaan over de geestelheid van een iegelijks hart; en gaan over hun kennis van den volken raad Gods tot behoudenis van zondaren.

Bijbelboeken opnoemen, de patriarchen op een rijtje kennen, alle koningen Israels kunnen opzeggen, en zooveel meer, is best, maar heeft niets met dit onderzoek te maken. Of de kennis van den raad Gods tot behoudenis van zondaren komt het hier aan; en voorts op den ernst, de oprechtheid, het gemeend zijn van de levenskeuze die men voor nu en eeuwig gaat doen.

Niet zooals dat vaak voorkwam, dat er veertig tegelijk wierden „aangenomen“ en dat er een bij was, die b.v. alleen deze éne vraag kreeg: „Hoevel kinderen had ik?“ Antwoord: „Twee, domine!“ en daarop werd „aangenomen“. Dat is spotten met het heilige, en spotten met den ernst van het zieleleven. Een spel met het heilige gedreven, waarin we beschaamd worden door de Roomsche geestelijkheid, die wel tijd vindt, om jaar in jaar uit, in de biecht, met elk persoon zekeren tijd alzonderlijk te spreken.

Kent nu een Dienaar des Woords, of ook een helpend Catechisemeester, zijn leerlingen van nabij, dan is hun getuigenis natuurlijk meer waard, dan die enkele proeve bij de „onderzoekinge“, maar toch ook bij die „onderzoekinge“ moet het voor den Ouderling, van elkenman en elke vrouw, hoofd voor hoofd blijken, dat de grond van de kennis van Gods raad er in ligt. En dat komt ook wel, als de catechisatieboekjes de kerk maar uitgaan, en de Catechismus eenige jaren lang leidraad bij het onderwijs was.

En vraagt ge, of bij de „aanneming“, gelijk men het noemt, of bij de „onderzoekinge des geloofs“, gelijk het veel beter ware te noemen, dan niets mag gebeuren, dan te zeggen: „Gij zijt toegelaten tot de openbare belijdenis, en of er dan niets aandoenlijks, roerends en plechtigs bij mag, ook dan is het antwoord niet moeielijk te geven.

Om tranen mag het u nooit te doen zijn; want het Koninkrijk Gods bestaat niet in een spel der zenuwen, maar in een werking van het hart.

En ook moogt ge nooit willen, dat, om de „aanneming“ aandoenlijk te maken, de openbare belijdenis in de vergadering der geloovigen worde ontloot van haar betekenis of in een soort Roomsche Vormsel omgezet.

Dat alles moet dus van de „onderzoekinge“ gewerd.

Maar wat er wel bij mag, en er zelfs bij hoort, is, dat, na afloop der „onderzoekinge“, een ernstig woord voorbereide op de openbare belijdenis die nu komt; tot onderzoeking van het eigen hart aansporet; en dringe op trouw en op oprechtheid.

En wil de Bedienaar des Woords dan nog zijn persoonlijk betrekking tot zijn leerlingen

ter sprake brengen, en nu ze uit die betrekking van leerlingen of catechumenen uitgaan, hun een laatste woord van *persoonlijk vermaan* toespreken, waarom zou hij het niet doen?

Het niet te doen, ware zelfs koel en vreemd. Alleen maar, laat nooit de „onderzoekinge“, met de „openbare belijdenis“ verward worden; noch ook bij die onderzoekinge de Doop die vooraangaande, worden verloochend.

Is er dan geen „aanneming“?

o. Gewisselijk. Er is een aanneming bij God. Een aanneming bij God, als de Heere zijn volk toeroept: „Daarom gaat uij het midden van hen en scheidt u af, en raakt niet aan hetgeen onrein is, en ik zal u aannemen, en ik zal u tot een vader zijn, en gij zult mij tot zonen en dochteren zijn, zegt de Heere, de Almachtige“.

En die aanneming komt wel degelijk bij het doen van belijdenis te pas. Want immers wat is uw optreden in de vergadering der geloovigen anders, dan de openbare bekentenis, dat ook gij het bevel uws Gods hebt vernomen, om u af te scheiden van de wereld, uit de gemeenschap van het booze uit te gaan, de zonde te verlaten, en dat ge alsnu geloofd in de belofte, dat de Heere u aangenomen heeft, als u Vader die in de hemelen is.

Dat is de heilige, dat is de geestelijke, dat is de waarachtige aanneming, maar dan ook de *éénige* aanneming, waarvan bij uw belijdenis sprake mag zijn.

De Heere moet u hebben aangenomen, en omdat Hij u aannam, daarom kunt ge van zijn zinnen naam belijdenis doen.

Maar dat „aannemen“ door een predikant en een ouderling heeft juist die heilige aanneming door God den Almachtige in vergeetheid gebracht. En daarom kan er niet sterk genoeg op gedrongen, om die *valsch* aanneming voor altoos te bannen, en met heel uw kerk te staan naar de aanneming van uzelf en al uw kinderen door den Heere uwen God.

KUYPER.

Amsterdam, 27 Febr. 1891.

Oader de Synodalen begint het „Vrede en geen gevaar“, waarin men zich nu twee jaren lang, na de uitspraken der rechterlijke collegiea verheugde, al eenszins te wijken voor zeker gevoel van *onrust*.

En dit is begrijpelijk.

In meerdere steden toch herwonnen de Modernen, evenals in een aantal dorpen, reeds de meerderheid; terwijl dusver schier niet één enkele overwinning in omgekeerde zin te boeken viel.

Maar vooral wat nu te Utrecht plaats-greep, was hun een doorn in het oog, zoo zelfs dat één hunner organen reeds spreekt van een „veeg teeken“.

Verbeeld u toch, in Utrecht had de kerkeraad steeds het vertrouwen der gemeente genoten, om zichzelf in te kunnen kiezen en aan te vullen; en nu heeft aldaar de nieuwe Synodale gemeente onverhoeds dit mandaat ingetrokken, en geoordeeld dat het beter ware, een kiescollege te laten optreden.

Reeds dit toonde dus eenige mindere tevredenheid.

Maar wat het ergste nog was, school in een bijkomstigheid.

Er bleek namelijk dat de Modernen zich hadden onthouden, dat de gemengde Orthodoxen van allerlei gading nog voor den Synodalen kerkeraad hadden gestemd, en dat de strijd tegen deren kerkeraad alleen gevoerd was door den aanhang van Ds. Gewin.

En op dien Ds. Gewin heeft men het niet. Die preet zoo zonderling. Die doet zoo wonderlijk. Zoo niets Synodaal kameradschappelijk. Zelfs, en dat is wel zijn ergste zonde, behoort hij volstrekt niet onder de boogschutters, wier pijlen vanzelf op de Doleantie af gaan. Waar dan nog bij komt dat ook Ds. Gewin geen gezangen laat zingen.

Dit nu is voor de positie der Synodale orthodoxen uiteraard verre van geruststellend.

Van den éenen kant terrein aan de Modernen verliezen, en daardoor achteruit roeien in de hogere besturen; en van den anderen kant weer een woeling en beweging in de lagere steren te merken, die toont, dat met de amputatie van de Doleerenden nog altoos het diepste pit van den kanker niet uitgesneden is, en dat het kwaad altoos weer uit het bloed der kerk opkomt.

Toch zouden we onzen Synodalen geestverwanten raden, zich nu ook weer niet al te ongerust te maken.

Zoo'n vaart loopt het op dit oogenblik niet; en veilig kan men rekenen op nog tien a twintig tamelijk kalme jaren. De ouderen van dagen kunnen zich troosten met het *Apris nous le déluge*. Het zal hun tijd wel uithouden.

Slechts zooveel staat vast en blijkt ook nu weer, dat vuur en water niet saam kunnen bestaan, zonder een worsteling aan te vangen; en dat dus vroeg of laat, door niets dan door de eenvoudige kracht van beginselen, de belijdenis onzer vadersen weer een beroering in dit genootschap teweeg zal brengen, die het nogmaals plaatst voor het dilemma: Afsnijden of u zelt reformeeren.

Uit Leiden kwam dezer dagen het onverwachte bericht, dat Prof. Dr. J. H. Gunning een vak met Prof. Tiele geruild had, en dat de Regering in dezen ruil had bewilligd.

Voor hen, die niet geheel op de hoogte mochten zijn, zij hierbij herinnerd, dat de *Moderne* professor Tiele dusver o.m. een vak behandelde, waaraan men den zondelingen naam had gegeven van de „leer van God“; en dat de *Ethische* professor Gunning zich o. a. zag opgedragen het onderwijs in: *de wijsbegeerte van den godsdienst*.

Nu weet men hoe Professor Gunning nog pas kort geleden te Leiden optrad, en bij zijn optreden juist in verband met *dit* hem opgedragen vak het onderwerp voor zijn rede koos. En, mocht reeds hieruit opgemaakt, dat juist

dit vak hem bijzonder aantrok, door die rede zelf werd men in dit vermoeden bevestigd. Zelfs kende Prof. Gunning er een waarde en betekenis aan toe, die dit vak o. i. volstrekt niet heeft. Ook bleef wat sinds uit zijn pen vloeide en onder het publiek kwam, zich bijna uitsluitend op dit gebied bewegen, zoo zelfs dat hij over een zijner stellingen desaangaande in vrij heftige polemiek met de Modernen geraakte.

En zie, thans reeds, nu nauwlijks de eerste kruiddamp optrok, en er nog zelfs geen poging door Prof. Gunning kon gedaan zijn, om dat vak, van uit zijn eigen beginselen, op te bouwen, verneemt men plotseling dat Dr. Gunning dit vak aan Prof. Tiele, zijn Modernen collega, overgeeft, en in ruil daarvoor aanneemt: *de leer van God*.

Hoe dit psychologisch te verklaren?

Ge hebt een vak dat u boeit. Ge treedt in dat vak op, met een tegenstelling tussen u en de Modernen op den voorgrond te schuiven. Ge raakt hierover in schermutseling en zijt niet al te gelukkig in uw verweer. En nu na afloop van die schermutseling zegt ge tot uw tegenstander: „Elieve, neem gij mijn vak maar over; 't hoort beter bij u thuis.“

Slechts in één geval ware zulk een ruil dan ook gerechtvaardigd, indien namelijk in ruil van dit vak een ander nog gewichtiger vak te bekomen ware.

Doch ook dit zal Prof. Gunning kwalijk beweren kunnen.

Wat toch is de „leer van God“?

Natuurlijk is hierna niet bedoeld dat hoofdstuk der dogmatiek, hetwelk van het Goddelijk Wezen handelt; want dogmatiek mag in deze Moderne theologische faculteit ganschelijk niet onderwezen worden.

Dit vak is ook geen poging, om de leer van God uit de openbaring op te bouwen; want uit de Heilige Schrift mag aan de Leidsche Academie geen enkel bewijs geput.

Neen, het is een „leer van God“ die geheel buiten de Christelijke dogmatiek en de Heilige Schrift omgaat, en bedoelt datgene wat in onderscheiden eeuwen en bij onderscheiden volken al zoo over het Goddelijk Wezen gedacht en beleden was, en sinds ook onder Christenen is.

Zoo kwam het in de plaats, voor wat men vroeger *de natuurlijke godgeleerdheid* noemde, d. w. z. de wetenschap die onderzocht, wat buiten de heilspopenbaring om, uit de gevallen natuur van God en goddelijke dingen nog kennelijk is; een vak dat eigenlijk bij de filosofie en niet bij de theologie thuis hoort, en dies thuis hoort in de *letterkundige* faculteit.

Daarvan heeft men nu, met een ander etiket, de *leer van God* gemaakt, voornamelijk onder de leiding van Prof. Doedes.

Het is dus een vak met een onwaren naam, verkeerd ingekwartierd, en bovendien in zijn wezen verasterd.

Immers de „natuurlijke godgeleerdheid“ omvatte veel meer dan nu met de leer van God wordt bedoeld; veel van wat nu onder „de leer van God“ wordt verstaan hoort thuis in „geschiedenis der godsdiensten“ of in de geschiedenis der wijsbegeerte, en wat ook niet mag vergeten, door de „leer van God“ af te zonderen van hetgeen in dezelfde stelsels omtrent de wereld, den mensch, de zonde, en de eeuwigheid geleerd werd, kwam niet toe een door en door onwetenschappelijk isolement voor dit vak.

Eigenlijk is het dus geen *presentabel* vak. In een goed geordende theologische faculteit zou het nooit worden opgenomen. En dat is nu het vak, dat Prof. Gunning in ruil voor de wijsbegeerte der godsdiensten aanneemt.

Gelijk gezegd, hierin ligt voor ons of het overgeven van den sleutel der veste of een zielkundig raadsel, aan welks oplossing we doelloos onze kracht zouden verspillen.

Van Ds. Wyminga, te Zaandam, ontvangen we een niet onbelangrijke vraag, naar aanleiding van *Separatie en Doleantie*. Ze is in dezen vorm gekleed:

Hooggeacht Redacteur!

Het zij mij vergund in uw blad eene vraag aan u te richten als den schrijver van „Separatie en Doleantie“. Ik zou naast denken, dat deze vraag nog wel bij vele broeders in de Gereformeerde kerken leeft.

Het was, mij dunkt ik mag wel zeggen, het is de overtuiging van velen, die met de Doleantie megingen, dat de kerken, die tot Reformatie kwamen, wel maatregelen van kerkelijke tegenover de ambtsdragers en lidmaten, die met de Reformatie der kerk niet megingen. Dat zij dit tot nu toe niet deden, kwam naar de meening dezer velen niet, omdat de kerken het recht misten, om kerkelijk gezag over deze ontrouwe lidmaten uit te oefenen, maar om dat het nog niet de tijd daarvoor was.

Wel hadden hun insiens de kerken recht en roeping voor deze tuchtoefening; maar zij mogen dat recht en die roeping niet uitoefenen, tenzij eerst langs velelei weg van vermaning en onderwijzing de zonde der lidmaten in het vasthouden der Synodale organisatie en het recht des Heeren tot Reformatie voor aller oog gebracht zij.

Dit geschiedde dus eerst; en zoolang dat niet geschied is, ook geen oefening van tucht. In dien geest spreken m. i. ook de Acta van de Synode van Utrecht op bladz. 51 § 73 IIIe. „Met betrekking tot de ambtsdragers, die den wettigen kerkeraad of de wettige classis niet erkennen“ Dientengevolge zijn zij in ieder geval door de kerkeraad of classis te vermanen en te waarschuwen. Met betrekking tot de toepassing van kerkelijke tuchtmiddelen kan echter geen algemeene regel gegeven worden, daar tengevolge van de langdurige deformatie onzer kerken, vele zeer verschillende toestanden en gevallen te onderscheiden zijn.“

En in die zelfde paragraaf IIe met betrekking tot lidmaten, die den wettigen kerkeraad niet erkennen. „Men oefene te hunnen aanzien „het gebed“, dat onze vadersen in de 16e eeuw

geoeffend hebben met zooveelen, die nog geruimen tijd Doopsgezind of Roomsgezind bleven.“

„Separatie en Doleantie“ daarentegen zegt, dat de kerken in dit niet oefenen van kerkelijk machtsvertoon wel Gereformeerd handelen (blz. 55) maar zegt ook duidelijk, dat deze handwijze uit een geheel ander beginsel, om een geheel andere reden moet geschieden, n.l. omdat de kerken *alle recht* missen, om kerkelijk gezag over deze lidmaten te oefenen (blz. 58).

Waarom dus tevens is opgesloten, dat de kerken nimmer, ook niet na den weg van leering en vermaning te hebben afgeloopen, tot tuchmaatregelen omtrent de zoodanigen moeten overgaan.

Hier is m. i. wel het punt, waarin uw brochure nog niet aller overtuiging voor zich heeft gewonnen.

Volgens een deel der broeders staat de zaak zoo: Godswoord en het Geref. kerkrecht, dat op dat Woord gegrond is, eischen ten slotte tuchtoefening over hen, die met de Reformatie niet megingen. Volgens diezelfde schijnt „Separatie en Doleantie“ te zeggen: Niets Gods Woord heiligt hier; maar alleen de *vrije wil* dier lidmaten maakt voor de kerken uit, dat zij over hen geene tucht mogen uitoefenen.

Het heeft voor de zoo spreken den schijn, alsof „Separatie en Doleantie“ niet Gods Woord tot rechtsnoer neemt, maar den vrijen wil des menschen.

Nu weten alle Gereformeerden in Nederland, dat hier deze tegenstelling voor u niet bestaat; integendeel, dat naar uwe overtuiging Gods Woord en het Gereformeerde kerkrecht *juist eischen*, dat de *vrije wil* dier lidmaten alle recht voor tuchtoefening aan de kerken ontnemt.

M. a. w. dat hoe anders ook verworpen, op dit punt de vrije wil des menschen *beist*.

Het is dan ook een logische gevolgtrekking van uwe vooropgaande premissen.

Toch, zou ik gaarne hebben, dat u op een wijze, zoals u dat alleen kunt doen, nog eens aantoonde, niet alleen, dat deze uwe stelling volgt uit het Gereformeerde kerkrecht; maar ook dat en hoe dat punt van Gereformeerde kerkrecht steunt op Gods Woord, opdat het niet alleen zóó zij, dat velen dit voortaan, omdat Prof. Kuyper het zegt, anderen het niet weerspreken, hoewel ze er toch niet recht mee verenigd zijn en nog anderen onder de „doleerenden“ een daartegenover staande meening verdedigen, maar alle gereformeerden eenstemmig en met bewustheid, ook in deren opzichte zich aan het Woord Gods mogen onderwerpen.

Met erkentelijke gevoelens van hoogachting
Uw dw. Br.
P. J. WYMINGA.

Deze vraag valt geheel binnen het kader van de gedachtenwisseling, die door *Separatie en Doleantie* aan de orde is gesteld, en beantwoordt dus aan het in *Separatie en Doleantie* gedaan verzoek, om of tegen de *beginselen* waarvan hier werd uitgegaan, of tegen de uit die beginselen getrokken *gevolgen*, in verzet te komen, en al wat buiten de nu behandelde kwestie lag, tijdelijk te laten rusten.

Zeer terecht zegt Ds. Wyminga, dat volgens *Separatie en Doleantie* een lid van een kerkelijk instituut in het afgetrokken heet recht heeft te allen tijde dit instituut te verlaten; dat de gebruikmaking van dat recht niet name te pas kan komen, zoo dikwijls in een kerkelijk instituut verandering van bestuur wordt te weeg gebracht; en dat in zoodanig geval het bestuur van dit instituut, d. i. de kerkeraad, geen censuur meer over den zoodanige kan uitoefenen. En zulks niet bij manier van tijdelijk uitsluit, of afwachting dulden, maar omdat zulk een persoon ophield voor dezen kerkeraad voorwerp van kerkelijke censuur te zijn.

En daartegenover nu zegt Ds. Wyminga, dat niet bij hem, maar bij enkelen, die hij ontmoette, de meening bestaaf, alsof de kerkeraad van een tot reformatie gekomen instituut het recht, en dus ook den plicht heeft, om alle personen, die vóór de reformatie tot dat instituut behoorden, ook al scheidden ze zich daarna door woord of daad er van af, voortdurend als voorwerpen voor zijn tucht te beschouwen, ook al is het, dat gemis aan beschikbare kracht of eene andere oorzaak, het geraden maken, om tijdelijk deze censuur te laten rusten.

Eer we echter op dit vraagstuk dieper ingaan, zullen we Ds. Wyminga moeten verzoeken, ons te willen mededeelen, op welke Schriftuurlijke gronden deze zienswijze bij de bezwaarde personen, die hij ontmoette, rustte.

Separatie en Doleantie deed niets anders dan zich op het standpunt plaatsen, dat door onze vadersen in praktijk is gebracht, en door Voetius zoo glashelder en consequent werd uiteengezet; en overmits nu Voetius in geheel zijn werk zich voortdurend op de Heilige Schrift beroept, is het dererzijds verdedigde gevoelen het historisch vaststaande.

Plaats zij hiertegen nu een andere meening over, dan zal vruchtbare discussie uiteraard dan eerst mogelijk zijn, zoo wie een andere opinie is toegedaan de gronden uit Gods Woord opgeeft, waarop hij acht dat *zijn* gevoelen steunt.

Nu is het niet Ds. Wyminga zelf, die in oppositie komt; in het minst niet, maar hij ontmoette hier en daar bedenkingen, en oordeelde terecht, dat deze bedenkingen niet mogen blijven zitten. Onze vraag strekt dus alleen om te weten te komen, of de broeders, bij wie hij deze bedenkingen ontmoette, zich voor hun zienswijze ook op eenige autoriteit der Heilige Schrift beriepen.

Was dit zoo, dan wenschten we die te kennen. Was dit niet zoo, dan zal eigenlijke discussie natuurlijk onmogelijk zijn, en zullen wij niet anders kunnen doen, dan ons gevoelen nader afstruieren.

O. i. is het stelsel, dat de bezwaarden van Ds. Wyminga pogen te handhaven, niet anders dan het stelsel ten deze door de Roomsche kerk in theorie opgesteld,

en soms in het Roomse Want mette kerk, dat behoort, het kerkelijke recht weert diensz te beslitten, en spannen ook.

Nu neme dit nochtans Roomschen.

Uitnemend Maar begi

duidelijk te doet, en ges

schil is tusse

het liefst de

standpunt de

Het bezwa

zal wel niet

bezuurden

het verschil

gianschen v

menschen, en d

Woord gebo

Toen Luth

lijke organis

spanning van

nooig, om s

durven. En

toen nog n

uit zijn b

het Roomsche

Tot ons le

dat de *N.P.*

collegiaal kan

kerk van on

bleven, dan

Dit lag aa

niettegensta

gebreke ble